

نکاتی درباره پژوهش نگرش‌ها

علاء نوری

● منظور از نگرش‌ها چیست؟

نگرش‌ها اعمال خاصی را معین نمی‌کنند؛ بلکه به حالت درونی، بر انتخاب‌های عمل شخصی که فرد انجام می‌دهد، تأثیر می‌گذارند. «ازش»^۱ و «نگرش»^۲ گاه دو واژه مترادف به نظر می‌رسند؛ اما «ازش» مفهوم جامع تر و گسترده‌تری دارد و نگرش حالت خاصی را شامل می‌شود. ارزش حاوی نوعی بار مثبت، حقانیت یا مطلوبیت است. برای مثال، «تعصب بد است». این یک ارزش است؛ اما «آمادگی برای تغییر عقیده» و «بازنگری تقاضاه» که در آموزش علوم تجربی مطرح می‌شود، دو نگرش خاص است که با این ارزش ارتباط دارد. همان‌طور که پیداست، هر نگرش یا یک مجموعه از ارزش‌ها را بطریه نزدیکی دارد.

آلپورت^۳ نگرش را چنین تعریف می‌کند: «نگرش حالت آمادگی ذهنی و عصبی سازمان یافته از راه تجربه است که بر پاسخ فرد نسبت به همه موضوعات و موقعیت‌هایی که این پاسخ به آنها مربوط می‌شود، تأثیری جهت دهنده یا پویا می‌گذارد.»

خودمختار می‌دانند، مایل اند دارای انگیزش درونی باشند و این امر باعث می‌شود هدف‌های مشخصی در زندگی بیابند، روی آن اهداف کار کنند و تکالیف و مسؤولیت‌های مناسبی به عهده بگیرند که هم جالب تر و هم رضایت بخش باشد.»

● آموزش نگرش‌ها فرآیندی پیچیده است

تأثیر نگرش‌ها در فرآیند آموزش علوم، از این اهمیت جدا نیست؛ با آن که جریان شکل گیری نگرش‌ها به آسانی دانستی‌ها و مهارت‌ها نیست و پیچیدگی‌های آن موجب می‌شود که سنجش و اکتساب و تغییر آن دشوار گردد، به نظر می‌رسد که شرایط برای یادگیری نگرش، پیچیده‌تر از شرایط لازم برای ایجاد سایر انواع حالت‌های درونی آموخته شده باشد؛ ولی تردیدی نیست که نگرش‌ها از طریق یادگیری ایجاد و «سازمان دهی» می‌شوند. در مجموع، پیچیدگی‌ها و رمز و راز این حیطه از اهداف باعث شده است آن را نوعی کار کرد پنهان و نامرئی آموزش و پرورش قلمداد کنیم.

● نگرش، کارکردی پنهان

رسالت مدرسه در تربیت همه استعدادهای فرزندان جامعه امری نیست که مورد تردید باشد. در یک جامعه سالم، تمام امکانات فیزیکی و منابع انسانی مدرسه برای پاسخ‌گویی به نیاز عمومی جامعه در تعلم و تربیت نسلی خردمند و شایسته به کار گرفته می‌شود. اما در کنار جریان آشکار آموزش همراه با موضوع‌هایی که معلم تدریس می‌کند، که گاه‌بی همتا و یگانه نیز قلمداد می‌گردد، کارکرد پنهان مدرسه و ایجاد نگرش‌هایی تازه در دانش آموزان مورد غفلت قرار می‌گیرد. در حالی که هم زمان با محفوظاتی که ممکن است به آسانی فراموش شود، نگرش و علایقی کسب می‌شود که ممکن است تا پایان عمر یا سال‌ها پس از پایان درس و مشق مدرسه، در ذهن باقی بماند.

در اهمیت نگرش‌ها می‌توان به نگرش هر فرد به خودش اشاره کرد؛ نگرش مثبت، فکر مثبت و رفتار سازنده و مثبت تولید می‌کند. دی‌سی^۴ و همکارانش بیان می‌دارند: «افرادی که خود را با کفایت و

مورد نظر در اهداف برنامه های آموزشی تأیید گردد. تجربه کسب موفقیت به دنبال انتخاب یک رفتار، معمولاً تأثیر مثبت و مستقیمی بر نگرش یادگیرنده دارد.

۴- اهمیت نگرش های اولیه کسب شده:
نگرش هایی که در اوایل زندگی کسب می شود، به طور قابل ملاحظه ای پایدار و نسبت به تغییر مقاوم است. همین امر اهمیت آموزش نگرش ها را از نخستین سال های یادگیری روش می سازد.

۵- زمینه های لازم برای آموزش نگرش ها: برای یادگیری نگرش ها لازم است زمینه های لازم، از جمله مهارت های ذهنی، از قبل آموخته شود. برای مثال، کنجکاوی در مورد مسأله ای که مقاہیم آن برای فرآگیرندگان مبهم و دشوار است، معنا ندارد. به هر حال، مفاهیم و اطلاعات مربوط برای یادگیری نگرش ها پیش نیاز مهمی هستند.

۶- مطالب ارزشی انتزاعی: نگرش هایی که با ارزش ها سروکار دارند، مطالب انتزاعی و مجردند که قابل گفتوگو با کودکان نیستند. برای مثال «اهمیت دادن به علم» از جمله چنین مواردی است که باید در عمل نشان داده شود.

۷- سرمشق های واقعی یا خیالی:
تحقیقات فراوان نشان داده است که گفتارها و سخنانی که بر بنای اصول اخلاقی باشند، یا فقط بر استدلال های منطقی بنا شده باشند، در یادگیری نگرش های غیر مؤثرند. شرط مهم برای تغییر نگرش، حضور شخصی است که بتواند به منزله «سرمشق واقعی» یا خیالی مورد تقلید قرار گیرد.

۸- الگوهای معتبر و تحسین برانگیز:
یکی از مؤثرترین روش ها برای ایجاد نگرش ها، فراهم آوردن مجموعه ای از شرایط یادگیری است که الگوهای مناسب و معتبر و تحسین برانگیز برای فرآگیرندگان

آموزش نگرش ها یادآور می شویم:

۱- نگرش ها حاصل تجربه های موفقیت آمیزند: نگرش ها، که بر اثر تجربه های مستمر فرد شکل می گیرند، تمایل تعديل کننده ای به شمار می آیند که در طول زمان ادامه دارند و رفتار فرد را در موقعیت های خاصی یک نواخت می کنند. پس روش است که مشاهده و اندازه گیری آنها به دلیل تأثیر متغیر های موقعیت های گوناگون، دشوار است.

۲- آموزش در محیط سرشار از ارزش ها و نگرش ها: برای آموزش درست و مؤثر نگرش ها، محیط آموزشی باید سرشار از نگرش ها و ارزش ها باشد. نگرش ها تنها با گفتار یاد گرفته نمی شوند؛ بلکه در اکثر موارد از طریق عمل و رفتار قابل آموزش اند.

۳- طرح ریزی عمدی راهی برای تقویت نگرش ها: با آن که اکثر نگرش ها به طور ضمنی و اتفاقی و بدون آموزش طرح ریزی شده، آموخته می شوند، طرح ریزی عمدی آنها را تقویت می کند و این امر موجب می شود که آموزش نگرش ها یکی از وظایف مطلوب آموزشگاهی به حساب آید. پس لازم است رفتارهای ناشی از نگرش های

● سه جنبه نگرش ها

در زمینه نگرش ها سه جنبه قابل بررسی است:

۱- جنبه شناختی که به اندیشه ها و گفتارها و دانش مربوط به نگرش ها نظر دارد.

۲- جنبه عاطفی که به هیجان و احساسی که همراه با اندیشه مورد نظر است، مربوط می شود.

۳- جنبه رفتاری که به آمادگی برای عمل یا کنش بر می گردد.

نکاتی اساسی در آموزش نگرش ها

ارزش ها و نگرش هایی که در کودک به وجود می آید، حاصل اثر محیط های گوناگون اجتماعی، از خانواده، رسانه های عمومی و مدرسه از یک سو و تجربه ها و میراث دریافت شده کودک از طبیعت و گذشته خویش از سوی دیگر است. در اینجا بدون آن که بخواهیم وارد این بحث شویم، تذکرهای اساسی را در زمینه

ارزشیابی نگرش‌ها موقعت‌های تأثیرگذار

در ارزشیابی نگرش‌ها، پیچیدگی‌های خاص این دسته از هدف‌های یادگیری بیش از پیش آشکار می‌شود. از مطالعات گوناگون، این نتیجه به دست آمده است که بین نگرش‌های موجود و باسخ به سوال‌ها و رفتار علمی رابطهٔ زیادی وجود ندارد. بهیان دیگر، نگرش‌ها، آن گونه که معمولاً اندازه‌گیری می‌شوند، با رفتار یکی نیستند. رفتارهای اجتماعی، بنابراین موقعیت تعیین می‌شود و نگرش‌ها نقش بسیار محدودی در تنظیم بازده‌های رفتاری بازی می‌کنند. از سوی دیگر، اعتبار شاخص‌هایی که برای سنجش یک نگرش به کار می‌رود نیز مورد سؤوال و تردید است. شاخص‌ها باید انتخاب‌های عمل شخصی را توصیف کنند تا نخستین گام برای کسب اعتبار برداشته شود.

تفاوت‌های کودکان

از سوی دیگر، تفاوت‌های کودکان در برخورد با یک موضوع قابل توجه است. ممکن است برخی کودکان براساس تجربه‌های قبلی (از جمله این که به آنها گفته شده باشد در کلاس سوال کردن خوب نیست و ...) تمایل به پرسیدن از خود نشان نهند یا خجالت بکشند و احتیاط کنند. کودکی که تجربهٔ بیشتری اندوخته است، کمتر در برابر یک محرك به سرعت سوال می‌کند در مجموع، فراهم آوردن محیطی که با تقویت مشیت، ابزارهای لازم را برای بروز و ظهور نگرش‌های کودک فراهم آورد برای ارزشیابی نگرش بسیار لازم و ضروری است.

در ارزشیابی نگرش‌ها، استمرار و مداومت و پی‌گیری رفتارهای مشاهده شده امری درخور توجه است که خود بر دشواری این کار می‌افزاید. در کتاب این مسائل، لازم است خواسته‌های ماباسطه رشد دانش آموزان هماهنگی داشته باشد. ممکن است دانش آموزان یک کلاس سن‌یکسانی

سایر نگرش‌های علمی

در مجموع، نگرش‌های علمی موردنظر در دوره ابتدایی نگرش‌هایی است که پشتیبان فعالیت‌های علمی هستند. در پیروزه‌ها و برنامه‌های گوناگون آموزش علوم تجربی، نگرش‌های زیر مورد تأکید بوده و هست: کنجکاوی و جستجوگری علمی، نیروی خلاقیت و ابتکار، پشت کار، تمایل به همکاری و تحمل یا احترام گذاشتن به عقاید و نظریات دیگران، فکر باز و روش‌بینی، خودانتقادی و بازنگری نقادانه، آمادگی برای پذیرش عدم قطعیت، احساس مسؤولیت و بر خود متکی بودن.

دکتر وین هارلن^۵ در کتاب نگرش نو در آموزش علوم تجربی بر چهار نگرش علمی تأکید خاص دارد و شاخص‌هایی برای بازشناسی هر کدام ذکر می‌کند که عبارت اند از:

۱- کنجکاوی که سبب جلب توجه کودک به تجربه‌های جدید می‌گردد؛ از جمله شاخص‌های آن توجه به چیزهای جدید و علاقه به مشاهده دقیق جزئیات است.

۲- ارزش دادن به شواهد: تصورات و اندیشه‌های تازه باید با شواهد و دلایل نشان داده شود تا دوام و بقا یابند و از جمله شاخص‌های آن، گزارش دادن رویدادها در عمل است؛ حتی اگر با انتظارات مغایرت داشته باشد.

۳- رضایت کودکان برای تعبیر اندیشه‌های خود: از جمله نگرش‌های مورد تأکید است و از جمله شاخص‌های آن، درک کردن لزوم تغییر یاراد اندیشه‌های موجود، در زمانی است که اندیشه‌های دیگری با شواهد و دلایل بهتر توجیه شوند.

۴- بازنگری نقادانه: اعمالی از قبیل رضایت داشتن از آنچه انجام شده و در نظر گرفتن شیوه‌های جایگزینی برای آنها یکی که به کار رفته است، نشان دهنده این نگرش است.

فراهم می‌آورد تا از راه تقلید، نگرش‌های مورد نظر را بیاموزند. به بیان دیگر، سرمتشق‌سازی انسانی، که شامل نمایش یا بیان انتخاب مطلوب عمل به وسیله معلم، پدر و یا مادر و هر شخص مورد احترام است، بهترین روش ایجاد نگرش در فراغیرنده‌گان به حساب می‌آید.

نگرش‌های ضروری در آموزش علوم

نگرش‌ها در جریان فعالیت‌های دانش آموزان پرورش می‌یابند. گفته شد که ممکن است نگرش‌ها ماهیت عقلی و ذهنی داشته باشند یا جنبه‌های احساسی و عاطفی پیدا کنند.

نگرش‌هایی با بعد ازش گذاری

مواردی از قبیل نقشی که علوم در زندگی روزمره‌ما بازی می‌کند و تأثیر علم و فن آوری بر تمدن و تأثیر ابزارهای جدید و پیشرفت فن آوری بر زندگی بشر و طبیعت پر امون او، آسیب‌های محیط زیست و ماهیت پوسته در حال دگرگونی علوم، نمونه‌هایی از نگرش‌ها و مباحثی است که بعد ازش گذاری و ماهیت ذهنی بیشتری دارد. شاید بهتر باشد که از نگرش نسبت به علم، به مثالی یک موضوع با اهمیت در دوره ابتدایی صرف نظر کنیم و دریافت چنین اهمیتی را، اگر هم لازم باشد، از طریق تجربیه فعالیت‌های علمی به منظور درک کامل این که علم چیست و چه نیست، فراهم آوریم.

احساس مسؤولیت نسبت به محیط پر امون

نگرش مهمی که در دانش آموزان دوره ابتدایی باید تقویت شود، احساس مسؤولیت نسبت به محیط پر امون خود است که در کتاب آن، مشارکت با دیگر همنوعان در جهانی (محیطی) که متعلق به همه ماست، معنا می‌باید.

داشته باشند؛ اما رشد ذهنی و نحوه تفکر و عمل آنان یکسان نباشد.

مراحل ضروری در ارزشیابی

در ارزشیابی از نگرش‌ها، سه مرحله اساسی وجود دارد:

۱- بیان روش هدف‌ها؛ براساس فرآیند تدریس و فعالیت‌های تدارک دیده شده هدف‌ها و نگرش‌هایی که مورد ارزشیابی قرار می‌گیرند، باید با معیارهای واضح و آشکار بیان گردد. اگر قرار باشد نگرش‌ها به منزله هدف آموزش مورد توجه قرار گیرند، باید بازده‌های یادگیری، که در این مورد ایجاد می‌شوند، مورد توجه قرار گیرند یا نیرومندسازی حالت‌های درونی خاص از نظر دور نماند.

۴- یکی از فعالیت‌های قابل انجام دادن در کلاس را از کتاب‌های علوم تجربی انتخاب کنید و برای آن سیاهه‌ای از رفتارها را، که برای ارزشیابی نگرش‌ها باید مورد توجه قرار گیرد، فراهم آورید. مراحل ضروری در ارزشیابی نگرش‌ها را در این تلاش خود مشخص کنید.

۵- یک فعالیت علمی برای دانش‌آموزان در نظر بگیرید در جریان این فعالیت، اندیشه‌ها و رفتارهای را بگنجانید که به تقویت نگرش‌های علمی مورد تأکید خانم هارلن (که در مقاله ذکر شده است) پیشگامد.

۶- شناسایی شاخص‌ها: یا آن که شناسایی اعمال لنطقی و غیرلفظی خاص و شاخص‌های روش بر مبنای اهداف کاری دشوار است، برای ارزشیابی از نگرش‌ها ضروری است.

۷- توجه به استمراری: این شاخص‌ها باید در طول زمان مورد ارزشیابی قرار گیرند تا جریان شکل گیری آنها به خوبی بررسی گردد و روند پیشرفت آنها در حکم اصل ارزشیابی، توصیف گردد. این رفتارها و اعمال باید آنچه را که به طور خودبه خودی بروز می‌کند، شامل شود.

در کتاب راهنمای معلم علوم تجربی، سیاهه‌ای از رفتارهایی که برای ارزشیابی نگرش‌ها باید مورد توجه قرار گیرد، آمده است.

فعالیت‌هایی برای شما

۱- چگونه می‌توان در فرآیند یادگیری درس علوم، نگرش مشبت و احساس خودمختاری و انگیزش درونی را در دانش آموزان تقویت کرد؟

۲- سه جنبه نگرش‌ها (شناختی، عاطفی و رفتاری) را، که در مقاله به آن اشاره شده است در جریان یک فعالیت یاددهی-

لیست شماره دو

نوع رفتار

۱. پرسش‌های مناسب می‌پرسد (کنجدکاو است).
۲. به چیزهای تازه توجه دارد (کنجدکاو است).
۳. مشاهدات دقیق انجام می‌دهد (علاقه‌مند است).
۴. در نتیجه گیری ها عجله نمی‌کند.
۵. مایل به همکاری است.
۶. به عقاید دیگران احترام می‌گذارد.
۷. اشتباهات خود را می‌پنیرد.
۸. قبول مسؤولیت می‌کند.
۹. پاکیزه و منظم کار می‌کند.
۱۰. قادر به تصمیم گیری است.
۱۱. یافته‌ها و دانسته‌ها را در موارد جدید به کار می‌برد.
۱۲. در مورد روش انجام دادن یک تحقیق نظر انتقادی ابراز می‌کند.
۱۳. نسبت به حفظ محیط زیست علاقه‌مند است و احساس مسؤولیت می‌کند.
۱۴. در کارها مشورت می‌کند.
۱۵. برای رسیدن به پاسخ پشتکار لازم را دارد.

ارزشیابی از نگرشها

